

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

ПОЛІТИЧНА ФІЛОСОФІЯ

Навчальна програма

Черкаси 2006

УДК 1 : 32

ББК 87, 666,6

Назва дисципліни: Політична філософія / **Розробник:** Видриган М.В.; Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. – Черкаси, 2006.

Розробник:

Видриган М.В. кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Рецензенти:

Говорун Д.І., доктор філософських наук, професор

Руденко І.І., кандидат філософських наук, доцент, зав. кафедрою соціально-гуманітарних дисциплін Черкаського банківського інституту

Рекомендовано до друку Вченою радою Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 11 від 3 липня 2006 року)

Видавничий відділ Черкаського національного університету, 2006.

© Черкаський національний університет, 2006 .

**СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
„ПОЛІТИЧНА ФІЛОСОФІЯ”**

ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Курс: Підготовка (бакалаврів, магістрів, підвищення кваліфікації)	Напрямок, спеціальність, освітньо- кваліфікаційний рівень	Характеристика навчального курсу
Кількість кредитів ECTS: 1,5 Модуль: 1+ Змістових модулів: 3 Загальна кількість годин: 81 Тижневих годин 4	Шифр та назва напрямку 6.020301 – філософія Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр	Обов’язковий Рік підготовки: 3 семестр: 6 Лекції: 16 Семінари: 16 Лабораторні заняття: немає Самостійна робота: 49 Індивідуальна робота: немає Вид підсумкового контролю: залік

Пояснювальна записка

Політична філософія – це нормативна дисципліна, що порушує питання про устрій, який має бути встановлений у суспільстві, про те, за якими критеріями слід оцінювати суспільні інституції і як саме ці критерії сприяють виборів та утвердженню того чи іншого устрою. Відповідь на перше питання визначає, які інституції є бажаними. Відповідь на друге питання і обґрунтовує моральні обмеження, що їх мають дотримуватись ці інституції, і ідеали, яким вони повинні сприяти. Відповіді на третє питання становлять те, що можна було б назвати політичною теорією.

Мета політичної філософії не в тому, щоб вказувати, як має жити і діяти окрема людина, а в тому, щоб визначити, які інституції потрібні для координації життя та дій окремих людей.

Завданням курсу є вивчення основ політичної філософії, усвідомлення проблем, які вона має вирішувати, розуміння методології дослідження політики.

Методи навчання: інформаційно-продуктивний, продуктивно-пізнавальний, репродуктивний, дослідницький, пошуковий

Методи оцінювання: індивідуальні бесіди, перевірка індивідуальної навчально-дослідницької та самостійної роботи, контрольні роботи, залік.

Методичне забезпечення: конспекти лекцій, робоча навчальна програма, нормативні документи, посібники, підручники, наукові статті і монографії.

Ресурси: наукова бібліотека ЧНУ, обласна наукова бібліотека ім. Т.Г.Шевченка, Інтернет, електронні адреси

WWW.nplu.kiev.ua

WWW.nbuiv.gov.ua

WWW.library.edu-ua.net

WWW.library.univ.kiev.ua

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

СТАНОВЛЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ.

Тема 1. Політична філософія як галузь філософських знань.

Політика як спосіб організації суспільного життя, знаряддя цілеспрямованих дій окремих людей, соціальних груп, партій, організацій, держави. Виникнення політики як явища суспільного життя. Походження терміна “політика”. Генеза поняття “політика” в історії філософської думки. Світ політичного та його буття. Політика як мистецтво можливого. Політика як об’єкт окремої галузі філософського знання - політичної філософії. Відмінність політичної філософії від інших галузей знань про політику та їх взаємозв’язок: політична філософія і політологія; політична філософія і

політична соціологія; політична філософія і політична психологія; політична філософія і загальноісторична теорія політики; політична філософія і філософія права. Доцільність філософського осмислення політики. Предмет політичної філософії. Мета політичної філософії. Основні завдання політичної філософії. Політична філософія у сучасному світі і в Україні.

Тема 2. Платон і Арістотель як фундатори політичної філософії.

Вплив ідей Платона на розвиток західноєвропейської політичної філософії. Основний зміст праць Платона “Держава”, “Закони”, “Політик”. Обґрунтування Платоном необхідності і соціальної цінності влади. Вчення Платона про ідеальну, справедливу державу. Форми політичного правління і їх оцінка Платоном. Політика як мистецтво управління людьми.

Пошук Арістотелем найкращого політичного устрою для людської спільноти. Основний зміст філософсько-політичних поглядів Арістотеля, відображених у праці “Політика”: складники держави, теорія про природне рабство, наука про власність та багатство; характеристика різних державних устроїв, виокремлення основних і похідних видів політичного устрою, наука про середній стан громадян, вчення про розподіл владних повноважень (законодавча, виконавча і судова), досконалий вид державного устрою.

Тема 3. Основні віхи світової філософсько-політичної думки.

Міфологічні уявлення про владу як волю богів. Різноманітність поглядів на державність, політичність у філософів античності: розуміння політики як явища надприродного, привнесеного з зовні в людське суспільство; світ політики як поцейбічна людська діяльність. Політика як елемент морально-релігійного порядку, держава й церква як єдина цілісність і форма Божого володарювання на землі. Політика як гра вільних сил, як фортуна у поглядах Н.Макіавеллі, Гуманістичні філософсько-політичні вчення доби Відродження, Реформації та Просвітництва, Вчення про державу у працях Ф.Бекона, Т.Гоббса, Г.Гроція, Б.Спінози, Ж.Ж.Руссо, Ш.Монтеск’є. Філософсько-

політичні доктрини XVIII-XIX ст.: обґрунтування теорії правової держави, принципів лібералізму І.Кантом; вчення про державу і громадянське суспільство Г.В.Ф.Гегеля; теорія утилітаризму і лібералізм у поглядах І.Бентама; критично-утопічні вчення К.А.д.Р. Сен-Сімона, М.Ш.Фур'є, Р.Оуена; економічний романтизм Ш.Сімонді; анархізм П.Прудона. Політика як арена класової боротьби.

Тема 4. Філософсько-політичні пошуки українських мислителів.

Витоки філософсько-політичної думки України. “Людська держава” Г.С.Сковороди. Філософсько-політичні ідеї Кирило-Мефодіївського товариства. Філософсько-політичні ідеї у світогляді Т.Г.Шевченка. Філософсько-політична платформа українського народництва. Філософсько-політичні концепції і погляди видатних українських вчених, літераторів, громадських діячів (М.Драгоманова, І.Франка, Л.Українки, М.Грушевського, В.Винниченка, Д.Донцова, В.Липинського та ін.).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

ПОЛІТИЧНЕ БУТТЯ

Тема 5. Соціальні інтереси як детермінанти політики.

Політика як арена боротьби і як царина здійснення всезагальних інтересів. Поняття “соціальний інтерес”: групові інтереси і соціальна конфліктність, негативістське і позитивістське бачення конфліктності; всезагальний інтерес і його суспільне вираження. Диференціація суспільства як причина виникнення специфічних інститутів регулювання суспільного життя і держави – головного з таких інститутів. Виникнення політики як діяльності людей у владних інститутах. Соціальне призначення політики і її основний виконавець – держава. Поява масових політичних партій і рухів і їх вплив на політику і здійснення державної влади. Консенсусний та конфліктологічний підходи до визначення політики.

Тема 6. Політика і політична влада.

Взаємозв'язок понять “політика” і “влада”. Дефініція політики з точки зору первинності політики чи влади. Поняття “влада”. Генеза і природа влади. Різновиди влади. Концепції політичної влади (марксистська, структурно-функціоналістська, біхевіористська, телеологістська, фрейдистська та ін.). Сутність трактувань дефініції політичної влади. Особливості політичної влади. Форми здійснення влади: панування, керівництво, управління, контроль. Диференціація влади. Легітимність політичної влади.

Тема 7. Політична система суспільства.

Тлумачення термінів словосполучення “політична система”. Системний аналіз суспільства Т.Парсонса. Марксистське бачення поняття “політична система суспільства”. Концепції політичної системи Д.Істона, Г.Алмонда, К.Дойтча, Д.Трумена.

Сутність політичної системи та її підсистем (інституціональної, регулятивної, функціональної, комунікативної, духовно-ідеологічної). Політичний процес як конкретне вираження функціональної підсистеми. Політичний режим як виявлення функціонування політичної системи. Види політичних режимів: демократичний, авторитарний, тоталітарний. Сучасні типології політичних систем: конституційна – англо-американська політична система; ліберально-демократична – політична система континентально-європейського типу; авторитарна політична система; тоталітарна політична система.

Тема 8. Держава як головний інститут політичної системи суспільства.

Сутність основних концепцій утворення держави (теологічної, патріархальної, договірної, завоювальної, класової, психологічної). Причини утворення держави. Сутність та основні ознаки держави. Функції держави. Типологія держав. Форми державного правління та їх характеристика.

Тема 9. Політична діяльність і політична свобода.

Політична дія як предмет філософського осмислення. Історична зміна філософських поглядів на політичну діяльність. Сутність та основні ознаки політичної діяльності. Види політичної діяльності. Форми політичної боротьби: мітинг, демонстрація, маніфестація, політичний конфлікт, політичний екстремізм, повстання, війна. Політичний компроміс. Політична взаємодія. “Круглий стіл” у політиці. Гуманізація суспільно-політичних відносин. Політичне представництво. Публічне адміністрування. Політична залученість. Демократія як спосіб урядування. Моральне спрямування як людиновимірний зміст політики. Діалектика політики і моралі. Історичні стадії вирішення проблеми взаємозумовленості політики і моралі. Сучасне розуміння спільних рис і відмінностей політики і моралі. Гуманістичний вимір політики. Політична етика. Поняття “свобода” і “політична свобода”. Дві концепції свободи: свобода “негативна” і політика; свобода “позитивна” і політика. Свобода і справедливість. Свобода і рівність. Лібералізм і свобода. Соціал-демократія і свобода.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3

ПОЛІТИЧНА СВІДОМІСТЬ І ПОЛІТИЧНА ГНОСЕОЛОГІЯ

Тема 10. Політична свідомість як відображення політичних відносин.

Політична свідомість як особлива форма суспільної свідомості. Структура політичної свідомості: буденна політична свідомість (емпірична політична свідомість і суспільна політична психологія); теоретична політична свідомість (політична теоретична свідомість; політична ідеологія). Типи політичної свідомості (ліберальна, консервативна, соціалістична(комуністична); етатистська, анархістська, демократична, авторитарна, тоталітарна, радикальна, реформістська, революційна, бюрократична, ринкова).

Тема 11. Політична ідеологія.

Гене́за та тлумачення поняття “ідеологія”. Ідеологія як форма суспільної свідомості. Політична ідеологія. Структурні елементи політичної ідеології: політична ідея, політична гіпотеза, концепція політичного розвитку, політична теорія, політичний ідеал, політичне гасло, політична програма. Функції політичної ідеології: цілеутворююча, програмно-практична, інтегративна, мотивуюча, комунікативна, пізнавальна, аксіологічна, пропагандистська, апологетична. Особливості створення політичної ідеології.

Лекція 12. Сучасні політичні ідеології.

Різновиди сучасних політичних ідеологій. Ідеологія лібералізму. Ідеологія консерватизму. Ідеологія комунізму. Ідеологія соціал-демократії. Радикальні і національні ідеології.

Тема 13. Політична філософія як теорія політичного пізнання.

Політичне пізнання як предмет політичної філософії. Теорія політичного пізнання. Поняття “закономірність політичного буття” і “закон політичної науки”. Свідоме та стихійне у політичних законах. Марксистське та веберівське трактування суспільно-політичних законів: порівняльний аналіз. Механізм використання законів суспільно-політичної життєдіяльності: основні складові. Використання об’єктивних законів суспільно-політичного життя: можливості та межі.

Тема 14. Політична філософія як методологія політичного пізнання.

Поняття методології. Філософська методологія у вивченні політичних явищ і процесів. Загально-наукові методи вивчення політики. Спеціально-пошукові методи політичного пізнання. Періодизація розвитку методології політичної науки (класичний, інституціональний, біхевіористський,

постбіхевіористський). Характеристика традиційних і сучасних методів політичного пізнання: історичний, нормативний, інституціональний, порівняльний (компаративний), системний, структурно-функціональний, біхевіористський.

ЛІТЕРАТУРА:

Основна

1. Алмонд Г., Пауэлл Дж., Стром К., Далтон Р. Сравнительная политология сегодня: Мировой обзор: Учебное пособие.-М.:Аспект Пресс, 2002.-537 с.
2. Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія: Курс лекцій.- 2-е вид., випр. і доп. – К.:Вид-во “Генеза”, 1996.-368 с.
3. Антология мировой политической мысли. В 5 т.-Т.1. Зарубежная политическая мысль: истоки и эволюция /Нац. обществ.-науч. фонд. Акад. Полит. Науки., Руководитель проекта Г.Ю. Семигин и др.; Ред.-науч. совет: пред. совета Г.Ю.Семигин и др.-М.: Мысль, 1997.-832 с.
4. Антология мировой политической мысли. В 5 т.-Т.2. Зарубежная политическая мысль. XX в./Нац. Обществ.-науч. фонд. Акад. полит. науки., Руководитель проекта Г.Ю. Семигин и др.; Ред.-науч. совет: пред. совета Г.Ю. Семигин и др.-М.: Мысль, 1997.-830 с.
5. Антология мировой политической мысли. В 5 т.- Т.3. Политическая мысль в России: X – первая половина XIX в. /Нац. обществ.-науч. фонд. Акад. полит. науки., Руководитель проекта Г.Ю. Семигин и др.; Ред.-науч. совет: пред. совета Г.Ю. Семигин и др.-М.: Мысль, 1997.-798 с.
6. Антология мировой политической мысли. В 5 т.-Т.4. Политическая мысль в России: вторая половина XIX в.-XX в./Нац. обществ.-науч. фонд. Акад. полит. науки., Руководитель проекта Г.Ю. Семигин и др.; Ред.-науч. совет: пред. совета Г.Ю.Семигин и др.-М.: Мысль, 1997.-829 с.
7. Антология мировой политической мысли. В 5 т.-Т.5. Политические документы /Нац. обществ.-науч. фонд. Акад. полит. науки., Руководитель

- проекта Г.Ю. Семигин и др.; Ред.-науч. совет: пред. Совета Г.Ю. Семигин и др.-М.:Мысль,1997.-765 с.
8. Енциклопедія політичної думки /Пер. з англ. за ред.Наталії Лисюк.-К.:Дух і Літера, 2000.-467 с.
 9. История политических и правовых учений: Древний мир /Отв. ред. В.С. Нерсесянц.-М.: Наука, 1985. – 349 с.
 - 10.История политических и правовых учений: Средние века и Возрождение /Отв.ред. В.С. Нерсесянц.-М.: Наука,1986.- 349 с.
 - 11.История политических и правовых учений: XVII-XVIII вв. /Отв. ред. В.С. Нерсесянц.-М.: Наука, 1989.-448 с.
 - 12.Консерватизм: Антологія /Упоряд.: Олег Проценко, Василь Лісовий. – К.: Смолоскип,1998.-598 с.
 - 13.Лібералізм: Антологія /Упоряд.: Олег Проценко, Василь Лісовий.- К.: Смолоскип, 2002.-1126 с.
 - 14.Мала енциклопедія державознавства.- К.: Довіра; Генеза,1996.
 - 15.Націоналізм: Антологія /Упоряд.: Олег Проценко, Василь Лісовий.-К.: Смолоскип,2000.-872 с.
 - 16.О свободе. Антология мировой либеральной мысли (I половина XX века) Отв. ред. М.А. Абрамов.-М.: Прогресс-Традиция, 2002.- 696 с.
 - 17.Філософія політики: Короткий енциклопедичний словник /Ред.кол.:Губерський Л.В. (керівник) та ін.; Авт.-упоряд.: Андрущенко В.П.(керівник) та ін.-К.: Знання України,2002.-670 с.
 - 18.Філософія політики: Хрестоматія: У 4 т./Ред. кол.: Губерський Л.В.(керівник) та ін.; Авт.-упоряд.: Андрущенко В.П.(керівник) та ін.-К.: Знання України,2003.-Т.1-4. с.364,370,407,429.
 - 19.Шляхтун П.П. Політологія (Теорія та історія політичної науки): Підручник для студентів вищих навчальних закладів.-К.: Либідь,2002.-576 с.

Додаткова:

1. Августин Блаженный. О граде Божием: В 4-х т. – М.: Изд-во Спасо-Преображенского Валаамского монастыря, 1994.-Т.1.-394 с.; Т.2.-336 с.; Т.3.-281 с.; Т.4.-404 с.

2. Аквінський Фома. Коментарі до Аристотелевої «Політики» //Пер. з лат. О.Кислюка.-К.: Основи, 2000.-795 с.
3. Аристотель. Афинская полития //Аристотель. Политика. Афинская политика.-М.:Мысль,1997.-С.271-346.
4. Аристотель. Політика.-К.: Основи, 2000.- 239 с.
5. Аристотель. Политика //Аристотель. Сочинения: В 4-х тт.- Т.1.- М.:Мысль,1983.-С.375-644.
6. Арон Раймон. Демократия и тоталитаризм /Пер. с фр. Г.И.Семенова.- М.:Текст,1993.-303 с.
7. Артхашастра, или наука политики.- М.: Ладомир. Наука, 1993.-793 с.
8. Бакунин М.А. Анархия и порядок: Сочинения.- М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс,2000.-704 с.
9. Белл Даниэл. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования.- М.: «Academia»,1999.-956 с.
- 10.Белл Даниэл. Социальные границы информационного общества //Новая технократическая волна на Западе.-М.: Наука,1986.-С.330-342.
- 11.Бэкон Френсис. Опытты или наставления нравственные и политические //Бэкон Френсис. Сочинения: В 2-х т.-Т.2.-М.:Мысль,1972.-С.347-486.
- 12.Вебер Макс. Политика как призвание и профессия //Вебер Макс. Избранные произведения /Пер. с нем.;сост., общ.ред. и послесл. Ю.Н. Давыдова;предисл. П.П. Гайденко.-М.: Прогресс,1990.-С.644-706.
- 13.Вебер Макс. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика /Пер. з нім.,післямова та ком. О.Погорілого.-К.:Основи,1998.-134 с.
- 14.Гегель Георг В.Ф. Основы філософії права, або Природне право і державознавство /Пер. з нім. Р.Осадчука та М.Кушніра. – К.:Юніверс, 2000. – 336 с.
- 15.Гегель Г.В.Ф. Политические произведения. – М.:Наука,1978.-438 с.
- 16.Гегель Г.В.Ф. Философия права /Перевод с немецкого Б.Г.Стопнера и М.И.Левиной. – М.:Мысль,1990.-524 с.
- 17.Гоббс Томас. Бегемот, або Довгий парламент. – К.:Абрис,1996.-239 с.

18. Гоббс Томас. Бегемот, или Долгий парламент // Гоббс Томас. Сочинения: В 2-х т.-Т.2.-М.: Мысль, 1991.-С.591-623.
19. Гоббс Томас. Левиафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної і цивільної / Переклад з англійської.-К.: Дух і Літера, 2000.-600 с.
20. Гоббс Томас. Левиафан, или материя, форма и власть государства церковного и гражданского // Гоббс Томас. Сочинения: В 2-х т.-Т.2.-М.: Мысль, 1991. С.3-545.
21. Гобозов И.А. Философия политики. 2-е изд., перераб. И доп.-М.: ТЕИС, 2002.-230 с.
22. Данилевский М.Я. Россия и Европа: Взгляд на культурные и политические отношения Славянского мира к Германно – Романскому. – М.: Изд-во Эксмо, 2003.-640 с.
23. Дарендорф Ральф. Современный социальный конфликт. Очерк политики свободы / пер. с нем. Л.Ю. Пантиной.-М.: РОССПЭН, 2002.-288 с.
24. Дворкін Роналд. Серйозний погляд на права / Переклав з англійської Андрій Фролкін.-К.: Видавництво Соломії Павличко “Основи”, 2000ю-519 с.
25. Донцов Дмитро. Дух нашої давнини.-Дрогобич: Відродження, 1991.-341 с.
26. Енгельс Ф. Походження сім'ї, приватної власності і держави. У зв'язку з дослідженнями Льюїса Г. Моргана // Маркс К., Енгельс Ф. Твори. Т.21.-К.: Політвидав України, 1964.-С.23-171.
27. Кант Иммануил. Идея всеобщей истории во всемирно-гражданском плане. // Кант Иммануил. Сочинения: В 6-и т.-Т.6.-С.5-23.
28. Ленин В.И. Государство и революция // Ленин В.И. Полн.Собр.соч.-Т.33.-С.1-120.
29. Ленин В.И. Экономика и политика в эпоху диктатуры пролетариата // Ленин В.И. Полн.собр.соч.-Т.39.-С.231-282.
30. Локк Джон. Два трактата про врядування.-К.: Основи, 2001.-265 с.
31. Луман Ніклас. Власть / Пер. с нем. А.Ю. Антоновского – М. Праксис, 2001.–256с.
32. Макаренко В.П. Аналитическая политическая философия: Очерки политической концептологии.-М.: Праксис, 2002.-416 с.

- 33.Макиавеллі Нікколо. Государь. Рассуждения о первой декаде Тита Ливия. О военном искусстве /Пер.с ит.-М.:Мысль,1996.-639 с.
- 34.Мак'явеллі Нікколо. Державець//Мак'явеллі Нікколо. Флорентійські хроніки.Державець /Пер.з італ. А.Перепаді.-К.: Основи,1998.-С.393-463.
- 35.Маркс К., Енгельс Ф. Німецька ідеологія //Маркс К., Енгельс Ф. Твори.Т.3.К.:Політвидав України,1959.-С.7-521.
- 36.Монтескьє Шарль-Луї. О духе законов /Сост., перевод и комментирование примечаний автора А.В. Матешук.-М.:Мысль,1999.-672 с.
- 37.Мор Томас. Утопия: Весьма полезная, а также и занимательная, поистине золотая книжечка о наилучшем государстве и о новом острове Утопия мужа известнейшего и красноречивейшего Томаса Мора, гражданина и шерифа славного города Лондона //Мор Томас.Утопия.Эпиграммы.История Ричарда III.-М.:Ладомир.Наука,1998.-С.7-150.
- 38.Мор Томас. Утопія: Золота книжечка, така ж корисна, як забавна, про найкращий устрій держави і про новий острів Утопія //Мор Томас.Утопія. Кампанелла Томазо.Місто Сонця.-К.:Дніпро,1988.-207 с.
- 39.Нерсесянц В.С. Философия права Гегеля.-М.:Юрист,1998.-352 с.
- 40.Ницше Фридрих. Воля к власти: Опыт переоценки всех ценностей /Составитель А.А.Жаровский.-М.:REFL-book, 1994.-352 с.
- 41.Парсонс Талкотт. О социальных системах /Под общей ред. В.Ф.Чесноковой и С.А.Белановского.-М.:Академический Проект,2002.-832 с.
- 42.Платон. Законы //Платон. Сочинения: В 3-х тт.-Т.3.Ч.2.-М.:Мысль,1972.-С.83-478.
- 43.Рікер Поль. Навколо політики.-К.:Дух і Літера,1995.-334 с.
- 44.Поппер К. Злиденність історизму /Редакційна колегія: В.Ф.Жмир(головний редактор), В.С. Горський, В.С. Лісовий, М.В. Попович, Ю.Д.Кирилюк; Переклад з англ., упорядкування, передмова, примітки: В.С.Лісовий.-К.: Видавництво гуманітарної літератури “Абрис”, 1994.-192 с. (Бібліотека часопису “Філософська і соціологічна думка”. Серія “Класики світової соціально-політичної думки”. За участю видавництва “М.П. Коць” (Нью-Йорк).

45. Ролз Джон. Теория справедливости.-Новосибирск: Изд-во Новосибирского ун-та, 1995.-535 с.
46. Сковорода Григорій. Твори: У 2 т. /Редколегія: О.І.Білецький, Д.Х. Острянин, П.М. Попов; Упорядник:І.А.Табачников; Вступна стаття: Д.Х.Острянин, П.М.Попов, І.А.Табачников; Примітки та різночитання: І.А.Табачников, І.В.Іваньо.-К.:Вид-во АН УРСР,1961.-639 с.,623 с.
47. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество /Общ. ред. ,сост. и предисл. А.Ю.Согомонова: Пер. с англ.-М.:Политиздат,1992.-543 с.
48. Тойнби А.Дж. Цивилизация перед судом истории. Сборник /Пер. с англ. Киселевой, М.Ф.Носовой; Ред. Н.И.Кольшкина; Вступ. Ст.В.И.Уколовой.- М.: Издательская группа «Прогресс».»Культура». СПб. :»Ювента»,-478 с.
49. Токвіль Алексіс де. Про демократію в Америці. У двох томах. -К.: Видавничий дім “Всесвіт”,1999.-590 с.
50. Тоффлер Элвин. Метаморфозы власти /Пер. с англ.: В.В.Белокосков, Бурмистров, Л.М.Бурмистрова, Е.К.Комарова, А.И.Мирер, Н.А.Строилова; Научный редактор и автор предисловия П.С. Гуревич.ООО «Издательство АСТ»,2001.-669.
51. Фихте И.Г. Замкнутое торговое государство //Фихте И.Г. Сочинения: В II-х тт. – Т.II. – СПб.: Мифрил, 1993.-С.225-357.
52. Фихте И.Г. Основные черты современной эпохи //Фихте И.Г. Сочинения: В II-х тт. – Т.II. – СПб.: Мифрил,1993.-С.359-617.
53. Цицерон Марк Туллий. Диалоги: О государстве; О законах /Изд. подгот. И.Н.Веселовский, В.О. Горенштейн и С.Л. Утченко; Отв. ред.С.Л. Утченко.- М.:Наука,1966.-224 с.
54. Шпенглер Освальд. Закат Европы. Очерки морфологии мировой истории: В 2 т.- Т.1,2. Всемирноисторические перспективы /Пер. с нем. и прим. И.И.Маханькова. – М.:Мысль,1998.-606 с. 663.
55. Юркевич Памфіл. Історія філософії права: Філософія права; Філософський щоденник.-К.:Ред.журн.”Український світ”,1999.-756 с.